

Bertmani allajäämine Prokofjevile

UUS OOPER

«Armastus kolme apelsini vastu»

Sergei Prokofjev
Muusikaline juht ja dirigent: Arvo Volmer
Lavastaja: Dmitri Bertman (Helikon-Opera, Moskva)

Esietendus 28. jaanuaril rahvusoperis Estonia

ALVAR LOOG
ooperisõber

Tuleb tunnistada, et rahvusoper Estonia viimaste hooegade uudislavastustest ooperižanris on peaaegu iga teine (nt «Wallenberg», Wagner, Vihmand) olnud ajaloolise tähtsusega, murdnud ühel või teisel moel mingeid seniseid piire ja pikalt paratamatuna nähtunud piiratusi, püüdnud nii teatrit kui tema auditoriumi vähehaaval itaaliapärase klassitsismi ja romantismi sipupükstest välja kasvatada.

Läinud neljapäeval üheaegselt nii Estonia saalis kui riigitelevisiooni mõlema kanali otseetris (*sic!*) esietendunud «Armastus kolme apelsini vastu» (1921) jätkab seda rida – Sergei Prokofjevi kuulsaima ooperi esmaettekannet Eestis on proovikivi nii trupile kui publikule.

«Apelsinid», mille sõnaliselt ja muusikalises dramaturgias ühineb itaalia rahvalik maskikomöödia vene palaganiga, pole mõeldud mitte niivõrd laste-

Mart Mardiste (Prints), Urmars Pöldma (Truffaldino) ja Heli Veskus (Fata Morgana) ooperi peaproovis. Foto: Peeter Langovits

külalislavastaja Dmitri Bertman polnud sellega hakkama saanud. Või vähemalt mitte enese

sädet, ent selle ooperi kontekstis isegi häirivalt palju muusikaga vastuollu minevat elu – maske asemel oli Bertman püüdnud

midagi hoopis enamast – esteetilist dünaamiiti, dekonstruktiivlikku kreatiivsust, mis tõstaks mind kuiundlikult väli-

na pakub ühel õhtul korralikke rolle peaaegu pooltele ooperimaja solistidele.

Samas nõuab see osatäitja-

Iluuoper Estonia viimaste hooegade uudislavastustest ooperižanris on peaaegu iga teine (nt «Wallenberg», Wagner, Vihmand) olnud ajaloolise tähtsusega, murdnud ühel või teisel moel mingeid seniseid piire ja pikalt paratamatuna nähtunud piiratusi, püüdnud nii teatrit kui tema auditooriumi vähehaaval itaaliapärase klassitsismi ja romantismi sipupükstest välja kasvatada.

Läinud neljapäeval üheaegselt nii Estonia saalis kui riigitelevisiooni mõlema kanali otseetris (*sic!*) esietendunud «Armastus kolme apelsini vastu» (1921) jätkab seda rida – Sergei Prokofjevi kuulsaima ooperi esmaettekannet Eestis on proovikivi nii trupile kui publikule.

«Apelsinid», mille sõnalises ja muusikalises dramaturgias ühineb itaalia rahvalik maskikomöödia vene palaganiga, pole mõeldud mitte niivõrd lastele ja lapsemeelsetele, nagu eeldada võiks, kuivõrd «edasijõudnutele»: neile, kes ületanud vaimus nii romantismi kui realismi, kellele komöödia ja tragöödia kategooria kunstis enam teineteisest ei eristu.

Bertmani allajäämine endale

See ooper on satiiriline, ent mitte niivõrd inimese või ühiskonna, kuivõrd varasema ooperitraditsiooni suhtes. Bravuurselt provokatiivsele vormile lisandub süütu dionüüoslik absurd sisu tasandil. Hea ja kurja vahelise võitluse dramaatikast peavad siin armastuse ja omakasu kõrval süžee-elementidena üleval hoidma hüpohondria, fruitofiilia, rätikufetiisi ja must maagia. Prokofjevi fantaasiaküllase groteskiga kassikullatud muusika taotleb eelkõige välist efekti, võimaldades seda saatva lavastusliku režii ehitada puhtalt rütmile.

«Apelsinid» tulevarki täispartituuri lavastamine näib ühtepidi lihtsa, teisalt nõudliku ülesandena. Julgen väita, et väljateenitud geeniuseluksusega

Mart Mardiste (Prints), Urmas Põldma (Truffaldino) ja Heli Veskus (Fata Morgana) ooperi peaproovis. Foto: Peeter Langovits

külastavastaja Dmitri Bertman polnud sellega hakkama saanud. Või vähemalt mitte enese varasemate töödega seatud standardite kohaselt. Prokofjevi muusika oli igas stseenis läbivalt nüansirikkam, vaimukam ja värvikam kui Bertmani lavastus.

Bertman kinnitab kavalhel oma soovi pakkuda muusikateatrit, «mis oleks nagu vitamiin», tooks Põhja-Euroopa külma kliimasse «päikest, energiat, fantaasiat». Kui lahutame lõpptulemusest Prokofjevi ja Estonia orkestri panuse, võime ettevtõtmise kirjeldatud kriteeriumide kohaselt suuresti läbikukunuks lugeda.

Bertmani ja tema meeskonna lavastus on fantaasiavaene peaaegu kõiges: minimalistlik, ent vähimagi kujundiväärtsusega kujundus (tellingud, ekraanid ja kastid), põhjendamatu tumedates toonides stiili- ja ajastuühitsuseta kostüümid (mõtelgem kas või Prints garderoobile), loid koreograafia (v.a koori liikumine), kooliteatri tasemel video jne. Alavalgustatud laval leidus vähe värve ja

sädet, ent selle ooperi kontekstis isegi häirivalt palju muusikaga vastuollu minevat elu – maskide asemel oli Bertman püüdnud justkui lavastada dünaamilisi karaktereid, mida selles teoses lihtsalt ei ole.

Ootasin Prokofjevi ja Bertmani kohtumisest hoopis enam – esteetilist dünamiiti, dekonstruktiivistlikku kreatiivsust.

Kontseptuaalses mõttes pakub see ooper lõputuid võimalusi enesele lavastuslike vahenditega raame ümber kasvatada. Bertman & Co polnud kasutanud neist peaaegu ühtegi. Kõik suure semiootilise potentsiaaliga kujundid (apelsinid, kokk, rätik, hiir jne) olid topeltkodeerimata. Arglik sotsiaalne satiir (Printsi sõltuvus arvutimängudest, mõned «teravad» kaadrid ekraanidel) jäi hambutuks. Lavastusliku ebajärjekindluse ja pealiskaudsuse üle valitses sihitu eklektika.

Tunnistan, et ootasin Prokofjevi ja Bertmani kohtumisest

midagi hoopis enam – esteetilist dünamiiti, dekonstruktiivistlikku kreatiivsust, mis tõstnuks mind kujundlikult väljendudes esimeselt rõdult teisele.

Nüüd jäin aga oma kohale, vajudes etenduse kuludes üha sügavamale tooli. «Armastus kolme apelsini vastu» on minu nähtud 11 Bertmani lavastusest konkurentsituult kõige nõrgem. Järgmine oleks selles arvestuses Vanemuises kolm aastat tagasi esietendunud «Hoffmanni lood». Huvitav, et kumbki kahest pole mitte Eestis sündinud, vaid Bertmani Moskvas asuvast koduteatrist Helikon siia üle toodud. Kas on midagi transpordil kaduma läinud?

Mart Lauri soolo

Eraldi võiks kiita Neeme Kuninga tõlget, nagu üldse otsust esitada see koomilist efekti taotlev ooper eesti keeles. Arvo Volmeri dirigeeritud orkester žongleeris Prokofjevi muusika tempo-de, muusikaliste kujundite ja meloodiatega nauditavalt. Ülesannete kõrgusel oli ka nooruslik koor.

«Armastus kolme apelsini vastu» on tänuväärne teos, ku-

na pakub ühel õhtul korralikke rolle peaaegu pooltele ooperimaja solistidele.

Samas nõuab see osatäitjalt nii lavalises kui vokaalses rollitõlkes võõritusefekti valdamist (mida traditsiooniline ooperirepertuaar eriti ei eelda ega soosi) ning koomikuannet (ent ooperilauljad on veregrupilt ja koolituselt enamasti traagikud, kes harjunud laval sentimentaalitsemaga, hüsteeritsemaga, tapma ja surema).

Mitmete vokaalselt ilusate, ent paljuski alalavastatud ja/või välise artistlikkuse puuduse käes kannatavate osatäitjate seast tõusid esile tenorid Mart Mardiste (Prints) ja Urmas Põldma (Truffaldino). Ning muidugi vabab eraldi märkismist bass Mart Laur, kelle kehastatud Kokatar oli ainus Prokofjevi ooperi väärikselt lõpuni lavastatud ja väljamängitud karakter.

Tema osavõtul kulgenud steen oli omakorda kogu ooperi ainus, kus laval toimuv oma intensiivsusest orkestriaugust kostvale järele jõudis. Selle näitliku kontrasti pealt peaks olema mõistetav ka eespool tehtud kriitika.